

УДК [94:398.2](415+421.1)

Іван ВОРОТНЯК

**ВПЛИВ ІРЛАНДСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ
ТРАДИЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ СЮЖЕТУ
ВІНЛАНДСЬКИХ САГ (I)**

В даній статті автор висвітлює питання впливу середньовічної ірландської літературної традиції на формування сюжету вінландських саг – „Саги про гренландців” і „Саги про Ейріка Рудого”. Значну увагу приділено темі витоків й особливостей літературних зв’язків та взаємовпливів між християнською Ірландією та язичницькою Ісландією у Ранньому Середньовіччі. На основі компаративного аналізу виявлено цілу низку подібних сюжетів й мотивів в ірландських та ісландських текстах, а також з’ясовано причини таких запозичень.

Ключові слова: вінландські саги, ірландська літературна традиція, літературний вплив.

Іван ВОРОТНЯК

**ВЛИЯНИЕ ИРЛАНДСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ
ТРАДИЦИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ СЮЖЕТА
ВИНЛАНДСКИХ САГ (I)**

В данной статье автор освещает вопрос влияния средневековой ирландской литературной традиции на формирование сюжета исландских саг – „Саги о гренландцах” и „Саги об Эйрике Рыжем”. Значительное внимание уделено теме истоков и особенностей литературных связей и взаимовлияния между христианской Ирландией и языческой Исландией в раннем Средневековье. На основе сравнительного анализа выявлен целый ряд подобных сюжетов и мотивов в ирландских и исландских текстах, а также выяснены причины таких заимствований.

Ключевые слова: винландские саги, ирландская литературная традиция, литературное влияние.

Ivan VOROTNYAK

**THE INFLUENCE OF THE IRISH LITERARY
TRADITION ON THE FORMATION OF THE
VINNLAND SAGAS (I)**

In this article the author highlights the influence of medieval Irish literary tradition on the formation of the story of the Icelandic sagas – „Saga of the Greenlanders” and „Saga of Eric the Red”. Special attention is paid to the theme of the origins and features of literary connections and interactions between the Christian Ireland and the

pagan Iceland in the early Middle Ages. Comparative analysis is applied to objectivate similar stories and motifs in Irish and Icelandic texts, as well as the reasons of such borrowings.

Keywords: *Vinland Sagas, Irish literary tradition, literary influence.*

Питання про значимість кельтського (тобто ірландського) впливу на історію та культуру середньовічної Ісландії і донині залишається чи не головною темою тривалих дискусій в колах археологів, істориків, етнографів, лінгвістів й літературознавців [22, с. 281]. Взаємини між германцями (етнічними пращурами скандинавів) й кельтами існували задовго до того, як представники обох союзів племен знайшли нову батьківщину на декількох островах периферії Атлантики (Британських та Ісландії). Починаючи з часів появи на теренах Центральної Європи, кельти і германці доволі активно контактували одне з одним [39, с. 17].

Увагу дослідників привернули літературні зв'язки та взаємовпливи між християнською Ірландією й язичницькою Ісландією в епоху Раннього Середньовіччя. Записані на цих островах наративні пам'ятки мають певну схожість чи текстуальні натяки на спільне походження. Той факт, що канони дохристиянської літературної традиції сформувалися в Ірландії, а згодом – в Ісландії, зумовив появу наукового дискурсу щодо можливих взаємовпливів та запозичень [39, с. 17].

Ісландія була наведена в християнство, як відомо, відносно пізно, – у 1000 р. Так само як в Ірландії, у християнському середовищі Ісландії доволі швидко були записані найдавніші міфи, легенди і перекази. Таким чином, Ісландія стала єдиним місцем у середньовічному скандинавському соціумі, де було зафіксовано й збережено усну язичницьку традицію. Ісландські писемні джерела відіграли таку саму роль для скандинавської культурної спадщини, яку перші пам'ятки ірландської літератури мали для решти кельтського світу [39, с. 16]. Очевидно, саме через пізнє прийняття християнства ісландцями тут збереглась усна традиція, доволі чітка, щоб мати змогу реконструювати в загальних рисах

міфологічні та світоглядні уявлення скандинавів-язичників [32, с. 132]. Разом з тим, християнство відкрило нові можливості для інтелектуальних впливів, які були об'єднані з традиційною і, перш за все, усною культурою, що найповніше проявилось в ісландських сагах. Християнські монахи як справжні адепти нової віри, усвідомлювали потребу у збереженні загадкових легенд своїх пращурів. Така ситуація простежується у випадку Ірландії та Ісландії, де були записані пам'ятки усної традиції, котрі відображали дві головні міфологічні та світоглядні системи стародавньої Європи – кельтську і германо-скандинавську [39, с. 5].

Політичні досягнення ісландців, пов'язані з утвердженням народовладдя, що відбулося після завершення „епохи саг” (прибл. 930-1030 рр.), завдяки чому Ісландія отримала „титул” „Греції Півночі”. Не володіючи технікою писемної фіксації літературних текстів протягом свого „героїчного віку”, ісландці, як і свого часу єврейські пророки чи стародавні греки гомерівських часів (XI-IX ст. до н.е.), володіли майстерністю саме усної розповідної традиції. В XIII-XIV ст. усний наратив зазнав фіксації у вигляді саг і едичних творів; тим самим він пройшов процес „консервації” і, як наслідок – було збережено для світу міфологію середньовічних скандинавів та перекази про героїчні подвиги Півночі [42]. З цієї епохи можна вести мову про кельтський вплив на ісландську літературу, що проявилось в наслідуванні ірландської традиції написання книг народною мовою. Ця інтерференція здійснювалася завдяки діяльності англо-саксонських місіонерів. З іншого боку, ісландські автори використовували твори, складені латиною в якості взірців для наслідування; однак, головною темою опусів залишалися ісландські закони, генеалогії та саги [52, с. 7]. Авторами всіх текстів, що збереглися до наших днів, зазвичай були клірики або світські особи, які отримали церковну освіту; ними мали змогу стати також учні відомих священнослужителів. Отже, є підстави стверджувати: всі писемні джерела, що знаходяться у розпорядженні дослідників, не можна вважати повністю достовірними. Сучасній науці невідомо, яким чином і на якому рівні достовірності упорядники кодексів законів, вчених трактатів і саг отримували записані у подальшому ними відомості:

з місцевої традиції або ж просто займалися переказом кельтської, грецької та латинської християнської літератури ? [20, с. 117]

Необхідно відзначити, що від самого початку освоєння Ісландії (IX ст.) в міграційних потоках помітно виділяється кельтська складова. За допомогою сучасних генетичних досліджень доведено, що пращури більшості ісландських чоловіків (80%) були норманами, а більшості ісландських жінок (63%) – кельтами й галлами [55]. Нормани тривалий час залишались язичниками і носіями мови давніх германців. Переселившись в Ісландію, вони привезли із собою давньонімецькі тексти – руни. Кельти Британських островів були вже переважно християнами. Незважаючи на те, що мова норманів стала їхньою „рідною” мовою дещо пізніше, – культура кельтів має тісні зв’язки з культурою скандинавів [30, с. 440]. Найбільш повно кельто-норвезькі взаємовпливи проявилися в суспільній організації, адміністративній системі і в текстах ісландських літературних творів [20, с. 23].

За свідченнями ісландських писемних джерел („Книга про ісландців”, „Книга про зайняття землі” [3, с. 420-421]), норвезькі першопоселенці виявили в Ісландії „якихось людей-християн, котрих норвежці називали „папарами” (*мал. 1*) й пізніше вони поїхали геть, оскільки не хотіли жити поруч з язичниками. Після них залишилися книги ірландською мовою, дзвіночки і посохи” [4, с. 278]. Символічний зміст даного свідчення полягає у від’їзді або загибелі ірландських самітників [45, с. 182; 48, с. 133], чия тимчасова присутність в Ісландії підтверджується топонімами, де наявне словосполучення „*par*”; прикладом слугує острів Пап (ісл. „*Parøy*”) біля східного узбережжя країни [17, с. 49]. По всій Північній Атлантиці існує, принаймні, десяток назв місцевостей такого типу, половина з яких знаходяться на північних островах (Шетландських, Оркнейських, Фарерських, Ісландії). Більшість цих назв пов’язана з культовими об’єктами (церквами і кладовищами) і монахами, діяльність яких припадає на час освоєння даних територій [38, с. 88]. Терміном „папар” в скандинавських текстах позначалися монахи, які з метою усамітнення селилися у безлюдних і важкодоступних місцях. Цю

Мал. 1. Папар. Воскова фігура, музей саги в Рейк'явіку (Ісландія).

назву відлюдники отримали від білого одягу, який вони носили, подібно клірикам; тому, як свідчить „Історія Норвегії” (50-і – 90-ті рр. XII ст.), „на німецькій мові всіх священнослужителів називали папами” [2, с. 132]. Нещодавно науковцями було зроблено припущення, що папари можливо, тривалий час жили в Ісландії поряд з поселенцями в якості місіонерів; однак, висунуту гіпотезу через брак необхідної інформації неможливо підтвердити [40]. Поширення таких топонімів може слугувати доказом, що „папар” відігравали не останню роль в скандинавському соціумі періоду „зайняття землі” (874-930 рр.) в Ісландії [33, с. 59].

Повідомлення ісландських текстів підтверджуються ірландськими джерелами. Монах і географ Дікуїл (до 770 – після 825 рр.) у своїй „Книзі про вимірювання кола землі” (825 р.) повідомляє про плавання ірландських священнослужителів „у звичайний сезон сильних холодів” до якогось північного гористого острова, де вони провели півроку та спостерігали влітку білі ночі. Автор констатує: „30 років тому назад [тобто не пізніше 795 р.] кілька кліриків, які перебували на цьому острові з 1 лютого по

1 серпня, повідомили мені, що там не тільки під час літнього сонцестояння, але і в попередні та наступні дні, під час заходу сонце ніби ховається за невеликим пагорбом, так що там навіть на найкоротший час не буває темно... і можна зайнятися будь-якою роботою... Поки вони там жили, дні завжди змінювались ночами, крім періоду літнього сонцестояння; однак на відстані одного дня шляху на північ вони виявили змерзле море” [24, с. 164].

Ще за 100 років до Дікуїла ірландські монахи для усамітнення вирушали на численні острови, що лежали на північ від Шотландії. Серед островів Дікуїл назвав такі, до яких з північного берега Британії можна дістатися при попутному вітрі за два дні; в його епоху вони були незалюднені. Згодом, під тиском норманів анахорети залишили цей вже обжитий притулок. Там було багато овець. Вірогідно – що це Фарерський архіпелаг. Ті самі обставини, котрі змусили ірландських монахів у пошуках усамітнення перебраться на Фарери, могли привести їх в Ісландію [28, с. 196]. На думку сучасного російського дослідника Ф. Прокоф'єва, означений опис є точним свідченням того, що ірландські монахи в VII-VIII ст. засновували постійні або сезонні поселення в даній акваторії Атлантичного океану [26, с. 25]. Загалом, в ірландських творах часто згадуються морські подорожі в західному напрямі [41, с. 15]. Викладені вище факти засвідчують наявність кельто-скандинавського культурного синтезу в ранній історії середньовічної Ісландії.

Просування норманів на північ Атлантики не обмежилось колонізацією Ісландії. У подальшому частина ісландців, на чолі з Ейріком Торвальдссоном (Рудим) переселилася в Гренландію (985/986 р.). Згодом його син – Лейв Ейрікссон продовжив справу батька, відкривши нові території на захід від Гренландії (прибл. 1000 р.). Вищезгадані події викладені у двох ісландських сагах – „Сазі про Ейріка Рудого” і „Сазі про гренландців” (т.зв. вінландських сагах). Опис нововідкритих островів, представлений в цих джерелах, багато в чому подібний до ірландських текстів, присвячених плаванням в Атлантиці.

Виділена проблематика знайшла інтерпретаційне відображення у світовій скандинавістиці. Зокрема, праця

ісландського інтелектуала Т. Торфасона „Історія стародавнього Вінланда” (1705 р.) [56] була першою книгою, яка ознайомила широкий читацький загал з історією відкриття Вінланда. Вчений виклав основний зміст вінландських саг, а також навів уривок з хроніки Адама Бременського (бл. 1050 – 1081/1085) „Діяння отців Гамбурзької церкви”, де згадувалась „Виноградна країна”.

На рубежі XIX – початку XX ст. вчені-скандинавісти звертаються до аналізу текстів вінландських саг, побіжно торкаючись питання „ірландського впливу”. Зокрема, норвезький дослідник Г. Сторм висвітлив процес формування ісландської літературної традиції про країну, розміщену далеко в океані, колонізовану ірландськими поселенцями і священиками [51, с. 64]. Ю. Олсон зі свого боку дослідив генеалогію Торфіна Карлсевні (заможного ісландського купця, очільника експедиції до Вінланда), виявив серед його пращурів знатних ірландців [54, с. 30]. Загалом, більшість дослідників означеного періоду висвітлювали дане питання лише побіжно.

У монографії відомого норвезького мандрівника і дослідника Ф. Нансена [46] найбільш повно представлена картина ірландсько-ісландських літературних взаємовпливів: вчений здійснив компаративний аналіз саг та ірландських т.зв. плавань – „Плавання Майл-Дуйна”, „Плавання Брендана” та „Плавання Уа-Корра”.

З норвезьким дослідником не погодився свого часу швейцарський вчений Р. Хеннінг, який розцінював намагання Нансена подати свідчення ісландських саг про „країну білих людей” (т. зв. Велику Ірландію) як рефлексію на ірландську літературну традицію, малопереконливими [29, с. 148]. Свою позицію він аргументував тим, що „Книга про зайняття землі”, написана Арі Мудрим також повідомляє про цю землю [29, с. 148]. Пізніші джерела відзначають достовірність свідчень першого історика Ісландії: „Він (*Арі – І. В.*) був правдивим, мав добру пам’ять і настільки старим, що чув розповіді людей, які, у свою чергу, були настільки старими, що могли добре пам’ятати всі ці події (при цьому варто пам’ятати, що з часу заселення і освоєння Ісландії минуло небагато часу, – тому описані події були ще свіжими в пам’яті ісландців). Він сам говорить про це у своїх

книгах і називає тих людей, від яких отримав свої знання” [14 с. 334]. Дослідник схилився до думки, що в основі ісландських переказів міститься інформація про реальні події [29 с. 149].

Зауважимо, що у спеціалізованому дослідженні А. Уелш, присвяченому питанню скандинаво-ірландських зв'язків в епоху вікінгів (1922 р.) [58], окремий розділ відведений проблемі саме ірландських літературних впливів на ісландські саги; однак твори, що складають предмет нашого дослідження не згадуються.

Аналізуючи науковий доробок сучасних скандинавістів, відзначимо праці ісландського історика Г. Сігурдссона. Перу вченого належать дослідження, присвячені гельському впливу в середньовічній Ісландії, а також ісландській та усній традиціям, де науковець побіжно вказує на можливий ірландський вплив на сюжет саг і констатує наявність ірландських коренів у родоводі одного з головних персонажів розповідей [49-50]. Те саме стосується статті Дж. Ульф-Моллера; в ній дослідник виводить генеалогію керманічів вінландських експедицій від ірландських королів [57, с. 982].

Австралійський медієвіст Дж. Вудінг у своїй статті вказує на паралелі між окремими сюжетами саг та ірландськими „морськими історіями” [61, с. 111]. Як вважає ісландський скандинавіст Х. Палссон, – ключові події, що відображають найбільш вагомі відкриття під час плавань Лейва Ейріксона і Торфіна Карлсєвні у пошуках Вінланда, свідчать: образ цього острова сформувався під ірландським літературним впливом [47, с. 32]. Тієї ж думки дотримується П. Бергторссон [34, с. 30], який переконаний: образи не лише головних, а й другорядних персонажів, котрі виявили багатства природних ресурсів Вінланда, – результат запозичень з ірландських творів. Підсумовуючи історіографічний доробок зауважимо: в переважній більшості дослідники зверталися до питання ірландського впливу на зміст вінландських саг okazіонально, порівнюючи лише окремі місця в різних текстах. У свою чергу метою нашої публікації є комплексний аналіз всіх відомих сюжетів, з'ясування причин і визначення мотивів, котрі зумовили схожість літературних творів. Як вже акцентувалося вище, ірландський вплив є найбільш помітний в генеалогії героїв

вінландських саг, а також в описі островів, відкритих під час експедицій Лейва Ейрікссона й Торфіна Карлсевні.

В „Книзі про ісландців”, написаній Арі Фроді, зазначається, що Ейрік Рудий походив з Широкого фьорду (західна частина Ісландії); у подальшому він переселився в місце, яке почали називати Ейріковий фьорд (регіон на заході Ісландії) [4, с. 282]. „Книга про зайняття землі” та „Сага про Ейріка Рудого” [15, с. 106] містять детальнішу біографічну інформацію про першовідкривача Гренландії: „Торвальд, син Асвальда, сина Ульва, сина Бичачого Торіра, і його син Ейрік Рудий покинули Ядар (в західній Норвегії – *I.V.*) через звинувачення у вбивстві і зайняли землю на Роговому Узбережжі, а оселилися на Скелях. Там Торвальд помер. Ейрік одружився з Тьодхільд, донькою Йорунда, сина Атлі, й Торбьорг Корабельні Груді, яка була тоді одружена з Торбьорном з Яструбиної Долини. Після цього Ейрік вирушив на південь і розчистив землю від лісу в Яструбиній Долині” [13, с. 87]. У даному випадку звертає увагу родовід дружини Ейріка Рудого – Тьодхільд. Її батьком був Йорунд, син Бьорг, сестри Хельгі Ейвіндссона і доньки Ейвінда, котрий був одружений з Равартою, донькою К’ярвала, короля Ірландії (Кербалла Мак Дунлайнга (842-888)). Отже, по материнській лінії в жилах Лейва Ейрікссона текла християнська кров [50].

Історія Торфіна Карлсевні (заможного ісландського купця, очільника експедиції до Вінланду) викладена у „Книзі Хаука”, починається з його родоводу і закінчується списком нащадків. Він став достойним представником великої родини. Його батько Торд Кінська Голова – онук одного з переселенців до Ісландії, який носив таке саме ім’я і був четвертим чи п’ятим нащадком по прямій чоловічій лінії від знаменитого Рагнара Лодброка (пом. 865), чия дружина Аслауг, була онукою К’ярвала, короля Ірландії [54, с. 30]. Прабабуся Торфіна Карлсевні як і Тьодхільд, мати Лейва Ейрікссона – донька ірландського короля К’ярвала [57, с. 982]. Відомо, що з 847 р. і до своєї смерті у 888 р. Кербалл підбурював один проти одного конкуруючі загони вікінгів в Ірландії, та наймав деякі з них собі на службу. Його доньки вийшли заміж за норвежців [18, с. 188]. Очевидно, що саме тому

під ім'ям К'ярвал Іраконунг („К'ярвал Король Ірландців”) він фігурує в генеалогіях багатьох визначних ісландських родів [18, с. 188]. Отже, в родоводі обох найбільш успішних дослідників Вінланда наявні ірландські корені**.

Для розгляду задекларованої проблеми перш за все необхідно окреслити основні віхи життєвого шляху Гудрід Торбьонсдоттір – дружини Торстейна, сина Ейріка Рудого [13, с. 96], а згодом – Торфіна Карлсевні [13, с. 99]. По завершенні експедиції до Вінланда Гудрід разом з чоловіком повернулася в Ісландію. Після смерті другого чоловіка вона здійснила паломництво до Рима, а після повернення на ісландські береги стала черницею-самітницею і так прожила до самої смерті [13, с. 104]. На думку Дж. Ульф-Моллера, цей сюжет нагадує усталену кельтську традицію відображення чернечих житій [57, с. 984].

Ще одним прикладом ірландських впливів на ісландську літературу є постать Ауд Глибокомудрої – знатної й впливової жінки, яка належала до політичної еліти Ісландії періоду „зайняття землі”. Вона була донькою Кетіля Плосконосого, херсіра в Норвегії, і в якості першопоселенки пройшла довгий шлях до Ісландії, – з Норвегії через Ірландію, Гебридські, Фарерські та Оркнейські острови, очоливши „корабель з двадцятьма вільними чоловіками” [3, с. 338]. В „Книзі про зайняття землі” її включено до складу шести найбільш відомих осідників-християн і восьми видатних колоністів Західної Чверті. Ці переліки наводяться автором в кінці кожної з частин „Книги”, і Ауд в них – єдина зі згаданих жінок на всю Ісландію [23, с. 169].

Доречно відзначити: Ауд Глибокомудра фігурує в багатьох ісландських текстах, у тому числі „Сазі про Ейріка Рудого” [15, с. 105-106], де вона представлена в тій самій ролі, що і в „Книзі про зайняття землі”. На думку Дж. Маккалог [44, с. 86] даний персонаж є архетипним прикладом норвезько-шотландського християнства: донька норвезького морського короля, чоловік якої був правителем Дубліна й котра приймала активну участь в політичному житті Ірландії, Шотландії, Оркнейських, Фарерських островів та Ісландії. У 986 р. ісландець Б'ярні Херюльвссон, повернувшись у рідні місця дізнався, що його батько вирушив

з Ейріком Рудим до Гренландії. Навіть не розвантаживши корабель, Б'ярні вирушив слідом за переселенцями. Збившись зі шляху в тумані, він був віднесений сильними вітрами далеко на захід. Нарешті, перед вікінгами відкрився горбистий, порослий лісом берег, зовсім не схожий на те, що вони чули про відкриту Ейріком країну. Не наважившись висадитись на берег, скандинави через два дні шляху у північному напрямку вийшли до низьких, лісистих берегів. Відхиливши наполегливі прохання членів екіпажу про висадку, Б'ярні повів судно далі й після ще двох днів плавання „по лівому борту” відкрилася пустельна, скеляста земля, вкрита льодовиками, що виблискували на сонці. Не затримуючись тут, вікінги попливли на схід із попутним вітром, і за два дні потому досягли скандинавських поселень на півдні Гренландії [13, с. 89-90]. Плавання Б'ярні Херюльвссона, під час якого він збився з курсу в тумані, на думку Дж. Вудінга вказує на паралелі з ірландськими „морськими історіями” [61, с. 111]. Звичайно, ісландські автори мали змогу зафіксувати відлуння ірландської літературної традиції про морські подорожі. Інша справа довести, що ці розповіді відіграли мотивуючу роль у дослідницьких подорожах самих вікінгів [61, с. 112].

До періоду християнізації Ірландії кельтська літературна традиція знає два основних жанри: „імтрам” і „ехтрай”; обидва конституційовані спільною темою подорожі, тобто „peregrination” (лат. жін. рід, від „per” – через, „ager” – поле, земля, – тобто подорож по чужих краях, мандрування – І. В.). На гельській (мові стародавньої Ірландії) слово „imtram” (в іншому написанні – „imtrama”) означає „подорож морем, від одного чудесного острова до іншого”. Якщо імтрам присвячений подорожам, то ехтрай – перебуванню героїв в цих, у прямому розумінні сенсі чудових місцях, що виходять за межі земних просторів і часу. Нічого подібного в континентальній літературі на той час (VI-VII ст.) не існувало [25, с. 177]. Разом з тим, необхідно підкреслити: одним з ключових концептів ірландських „плавань” є відображення старозавітних образів „Землі Обітуваної” й „Царства Небесного” в новому (вже на християнських етичних засадах) ірландському сприйнятті та осмисленні [37, с. 80], що

певною мірою проявилось в сюжетній канві низки ісландських творів. Магістральною темою тут виступає плавання океаном та споглядання „багаточисельних божественних чудес”, – тобто головним є „процес”, а не „мета” [31, с. 415]. Конкретизоване місцезнаходження раю не було предметом уваги авторів „плавань”. В „земний рай” не можна потрапити через „потрібний” напрям. Він, на містичному рівні відкривається обраним і тим, кого спрямовує Божий промисел [31, с. 418]. Як констатує С. Полякова, ідея подорожі у вимірі сакральної практики близька всім острівним культурам [25, с. 172].

Ірландці, як відомо, були досить добре обізнані в географії північно-західної Атлантики, де знаходилось чимало островів. Підтвердженням даної тези є наступні слова, вміщені у „Плаванні Брана, сина Фебала”:

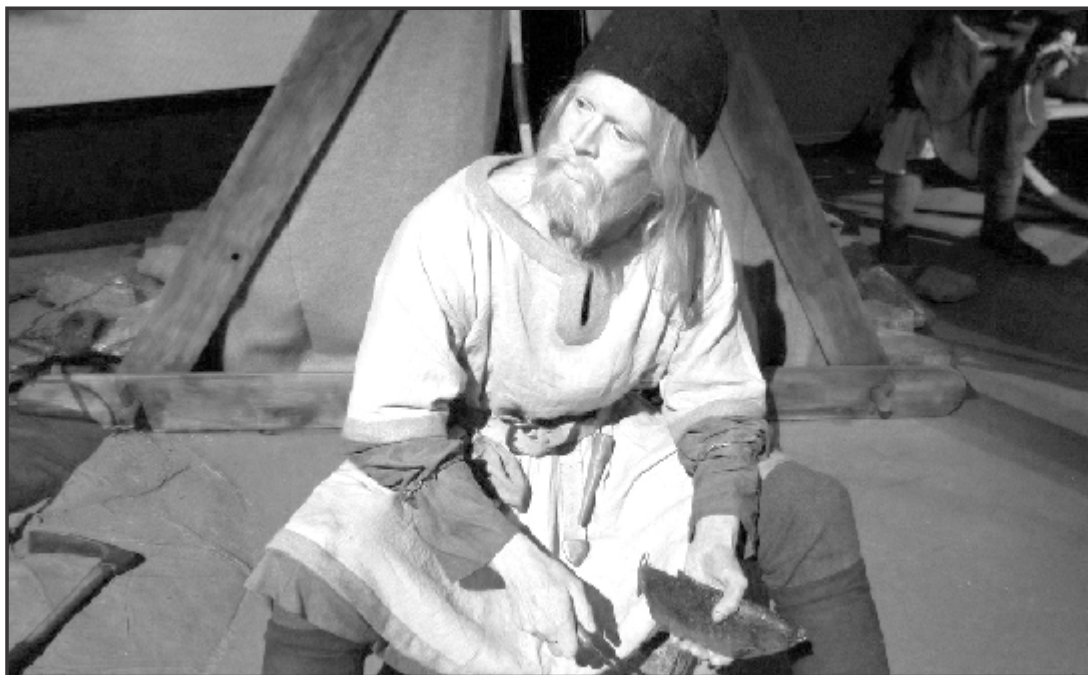
„Є тричі п'ятдесят островів

Серед океану, від нас на захід.

Більші ніж Ірландія вдвічі

Кожний з них, або й втричі” [5, с. 240].

Як свідчать тексти саг, Лейв Ейріксон (мал. 2), син Ейріка Рудого, взявся за підготовку походу по слідах Б'ярні Херюльвссона. Про цю подію докладно розповідається в „Сазі про гренландців”: „Лейв та його супутники піднялись на судно, всього їх було 35 чоловік. Серед них був один германець, якого звали Тюркір. Вони спорядили своє судно і, коли все було готово, вийшли в море і спочатку досягли землі, яку бачив Б'ярні. Вони наблизились до цієї землі, кинули якір, спустили човен і висадились на берег. Вся земля від берега до самих льодовиків нагадувала суцільний плескатий камінь і здавалась їм зовсім негостинною. Тут Лейв сказав: „З цією землею у нас вийшло не так, як у Б'ярні, тому що ми ступили на неї. Тепер я дам їй ім'я і назву її Кам'янистою (Хеллюланд)”. Після цього вони повернулись на корабель, попливли далі й знайшли іншу землю. Вони наблизились до неї, кинули якір, спустили човен та висадились на берег. Країна була плоскою й лісистою. Скрізь простягались білі піщані мілини, а берег похило спускався до моря. Тоді Лейв промовив: „Цій землі ми дамо відповідне ім'я і назвемо її Лісистою землею (Маркланд)”

Мал. 2. Лейв Ейрікссон (Щасливий).
Воскова фігура, музей саги в Рейк'явіку (Ісландія).

[13, с. 91]. Нижче сага повідомляє: „Мандрівники поспішили назад на корабель і попливли звідти з північно-східним вітром, і були у відкритому морі дві доби, поки не побачили землю. Вони попрямували до неї й підійшли до острова, який лежав на північ від неї. Вони висадилися і озирнулися. Погода була хороша. Вони побачили, що трава вкрита росою. І коли вони торкалися роси руками, а потім підносили руки до рота, їм здавалося, що вони ніколи не куштували нічого солодшого за цю росу. Потім вони повернулися на корабель і увійшли в протоку між островом та мисом, що простягся на північ”. Після розвідки акваторії, мореплавці повернулися на свій корабель. Далі „вони два дні пливли на південний захід при північно-східному вітрі і знову наблизились до острова, розташованого північніше тієї землі, на яку вони висадились. Повернувшись на судно, вони пройшли протокою між островом та мисом, що виступав на північ. Почали обходити цей мис із заходу. Під час відпливу морське дно оголилось, їхній корабель сів на мілину, а вода відійшла далеко. Але їм так кортіло висадитись на берег, що вони не стали чекати, поки море підійме їхнє судно, а відразу ж вирушили на суходіл.

Там була річка, що витікала з озера. Коли приплив знову підняв їхнє судно, вони сіли в човен, вирушили до корабля і відвели його вгору по річці в озера. Там вони стали на якір і вирішили зупинитися на зимівлю, і збудували великі будинки” [13, с. 92].

Після того, як гренландці завершили будівництво житла, Лейв звернувся до своїх товаришів: „Тепер я хочу вас всіх розділити на дві групи, щоб дослідити цю землю. Одна половина залишиться біля будинків, інша ж група хай вирушить вглиб країни на таку відстань, щоб ввечері [могла] повертатися назад; їм слід триматися разом. Так і чинили деякий час (...) Одного разу ввечері один з них не повернувся додому: це був Тюркір. Лейв дуже занепокоївся цим, тому що Тюркір тривалий час жив [у родині] із ним і його батьком, і він дуже любив його ще з дитинства. Лейв вилаяв супутників Тюркіра і вирушив на пошуки. З ним пішли дванадцять чоловік. Вони пройшли невелику відстань, як назустріч трапився Тюркір. Вони радісно вітали його. Лейв незабаром помітив, що його колишній вихователь поводив себе якимось дивно (...) Він спитав його: „Чому ти так пізно повернувся, батьку мій? І чому ти відокремився від решти?”. У відповідь Тюркір довго говорив німецькою, крутив очима й кривлявся. Ніхто не розумів його слів.

Через деякий час він став говорити скандинавською і розповів: „Я ненабагато випередив своїх супутників, але мені вдалося зробити одне нове відкриття: я виявив лози і грона винограду”. „Чи це правда, батьку мій?”, – спитав Лейв. „Звичайно, правда, відповів той. – Адже я виріс в місцевості, де росте дуже багато винограду” (мал. 3). Минула ніч. Вранці Лейв сказав своїм людям: „Займемося двома справами: один день будемо збирати виноград, а наступного – рубати виноградні лози і корчувати дерева, щоб повантажити їх на корабель”. Так і вирішили (...) Коли настала весна, вони приготувались до відплиття. Лейв дав цій країні назву, що відповідала її особливостям, і назвав її „Виноградною землею” („Вінланд”) [13, с. 91-93]. Ф. Нансен [46, с. 360] порівняв цей сюжет з текстом ірландського твору – „Плавання Майл-Дуйна” (XI ст.), в якому учасники подорожі дісталися острова, де виявили дерева, „на яких росли дивні плоди у вигляді велетенських ягід. Мандрівники зібрали плоди з одного маленького деревця і кинули

між собою жереб, кому першому скуштувати цих плодів. Жереб випав Майл-Дуйну. Він вичавив сік декількох плодів у чашу, випив його й відразу ж впав у глибокий сон, що тривав рівно добу, до тієї ж самої години наступного дня. Супутники його не знали, чи живий він чи помер, бо на губах його була червона піна до тієї самої години, коли він прокинувся... Прокинувшись, він сказав їм: „Зберіть ці плоди, вони чудові”. Вони зібрали їх і розбавили водою їхній сік, щоб послабити його хмільну і присиплюючу силу. Вони зібрали всі плоди, скільки їх було, вичавили їх й наповнили соком весь посуд, який тільки у них знайшовся. Після цього вони відпливли від острова” [7, с. 711].

Дослідник звернув увагу на той факт, що вино згадується у багатьох ірландських легендах про морські подорожі. Мандрівникам часто траплялися п'янки напої; після їхньої дегустації вони спали декілька днів поспіль, потерпаючи від жагучої спраги [11, с. 162], знаходили острови з джерелами, вода з яких вражала тонізуючим ефектом. Так само як і вино, в

Мал. 3. Тюркір з виноградом.
Воскова фігура, музей саги в Рейк'явіку (Ісландія).

цих творах представлені мед і молоко, а також соковита трава. У повісті про подорож нащадків Уа Корра описаний потік, де вода на смак була як мед [12, с. 139], ріка наповнена вином; крім того, згадується сам острів, де росли квіти, з яких стікав мед [12, с. 140], острів із зеленою м'якою травою, повний меду [12, с. 143]. Аналогічний опис острова представлений у тексті „Плавання нащадків Кори” (XII ст.): „І постав перед ними другий острів, ясний і гарний. Гладкі дерева були повсюди, і острів був повний меду. В центрі його була галявина, що поросла зеленою м'якою травою. На ньому було озеро, що сяло, наповнене солодкою водою” [9, с. 143]. Винний потік і роса, солодка як мед згадуються також у „Плаванні О'Корра” (XII-XIII ст.) [8, с. 309, 315].

Як ліс для середньовічних континентальних європейців, океан відігравав для острівної кельтської свідомості важливу роль в якості маргінальної, межової зони, де часто розміщувався „інший світ” [19, с. 34]. У „Сватанні до Етайн” вміщено опис щасливого потойбічного світу ірландців Тір Мар – прекрасної країни, в якій текли солодкі ріки, наявні вина і мед, люди жили без всіляких вад, хтивості й гріха [16, с. 72]. Клірики Сятого Колумбана (540-615) висадилися на острові з чудовою плодоносною землею, вкритою зеленою травою, а посередині острова било джерело солодке, як парне молоко [6, с. 145].

Детальний опис острова „щасливих” представлений у „Життеписі Мерліна”, автором якого був Гальфрід Монмутський (бл. 1100-1154/1155 рр.) валлійський священик і літератор:

*„Острів Плодів, який ще називають Щасливим,
Названий так, бо все саме по собі там плодоносить.
Нужди там немає орачеві поля обробляти,
Нема землеробства там: все щедро дарує природа.
Самі по собі зростають розкішні злаки і грона,
Самі виростають плоди у лісах на розлогому гіллі,
Все у достатку земля, як траву, сама творить” [1, с. 157].*

У тексті „Саги про Ейріка Рудого” тубільне населення Вінланда (скрелінги) змальоване наступним чином: „Вони були низькорослі та чорні, волосся в них було грубим, очі – великі, вилиці – широкі” [43, с. 94]. Подібні мотиви знаходимо у тексті

„Плавання святого Брендана”: „Коли ми пливли вночі по морю, давши нашим тілам сон і спокій, тільки один [з нас] в човні не спав, і раптом брат, який не спав, помітив величезну і дуже жахливу хмару, що наближалася із заходу. Охоплений неабияким жахом, він звернувся до мене, вигукнувши: „Прокидайся, отче, подивися на дивовижну хмару, зверни свій слух до гласу, що наводить страх. Адже посеред хмари раптом з’явилися чорні, як смола або вугілля, обриси людини!” [10, с. 100].

Для аналізу окресленої нами проблеми важливим джерелом є текст вже згадуваної „Саги про Ейріка Рудого”, де вміщено опис експедиції, яку очолив знатний ісландець Торфінн Карлсефні (980-1007). За свідченням саги він здійснював торгівельні поїздки і мав удачу хорошого купця [15, с. 117]. Серед учасників плавання було й двоє шотландців – чоловік на ім’я Хакі та жінка, яку звали Хек’я. Саме вони, після триденного обстеження території Вінланда, повернулись до Торфінна із знайденими виноградом і пшеницею-самосіянкою (мал. 4). „Розвідники” повідомили, що на їхню думку вони знайшли хороші землі [15, с. 120]. На думку Х. Палссона виноград, який Тюркір знайшов за текстом „Саги про гренландців”, виноград і пшениця-самосіянка, які знайшли шотландські вивідувачі в „Сазі про Ейріка Рудого” [15, с. 120], – слугують доказами того, що образ Вінланда походить з ірландської легендарної літературної традиції [47, с. 32]. П. Бергторссон [34, с. 30] теж звертає увагу на те, що опис багатств Вінланда в сагах наслідує старозавітний „канон” зображення „Землі Обітуваної” (мал. 5). На думку вченого, образи головних і другорядних персонажів (німця Тюркіра, шотландців Хакі й Хек’ї), котрі виявили його природні ресурси, були створені під впливом ірландських ранньосередньовічних літературної алюзій, орієнтованих на пошук ідеалізованого „земного раю”.

Розповіді про виноград і кукурудзу-самосіянку, що згадуються у вінландських сагах могли потрапити з твору Святого Ісидора Іспанського (Севільського) „Етимології”, з ірландських „плавань” або від ірландських ченців, які вчилися за „П’ятикнижжям” (Торою) і „Псалтирем”, уявляючи собі Землю Обітувану територією, де в достатку росте пшениця і є багато вина [59, с. 233].

Мал. 4. Хакі і Хек'я приносять Торфінну Карлсефні пшеницю і виноград.

Згідно з кельтською світоглядно-міфологічною традицією в Атлантичному океані знаходилась „земля мертвих”, де душі небіжчиків відпочивали [27, с. 80], перш ніж досягти біблійного раю – Едему, що розташовувався на сході, в Месопотамії. Ця „земля мертвих” виступала уособленням втрачених райських островів, водночас „унаочнюючи” аскетичну ідею Чистилища й слугуючи наступним кроком у сходженні до раю. Однак існувала й певна невизначеність у зображенні цієї землі, так само як і „острів блаженних”; останні втілювали ідею „гедоністичного раю”, в якому сонце продукує золото і де життя проходить безтурботно, оскільки природа забезпечує праведників усім необхідним [35, с. 7]. До складу групи Торфінна Карлсефні входив Торхалль Мисливець – доволі колоритний персонаж, який був прихильником старої віри. Текст фіксує: „Він довгий час ходив з Ейріком (*Рудим – І. В.*) влітку на промисел та виконував важливі доручення. Він був високий на зріст, чорний і потворний. Він був уже в літах, поганої вдачі, хитрий, мовчазний, але сварливий, коли говорив, і завжди підбивав на лихе. Він цурався нової віри

Мал. 5. Вивідувачі повертаються з Ханаану до Мойсея і несуть гроно винограду. Сюжет старозавітної традиції.

з тих пір, як вона прийшла до Гренландії. Його недолюбували, однак Ейрік завжди з ним дуже дружив” [15, с. 118].

З Торхаллем якимось трапився випадок, котрий (як ми побачимо далі), з одного боку, наочно ілюструє конфлікт двох релігій: старої язичницької і нової – християнської, з іншого, – яскраво демонструє взірець типової релігійної дидактики місіонерсько-агіографічного штибу. Гренландці-християни, які зимували у Вінланді, голодували й „почали просити Бога, щоб Він надіслав їм якусь їжу” [15, с. 120-121]. „Трохи згодом, розповідається в „Сазі про Ейріка Рудого”, до берега прибило кита, і люди зібралися й стали обробляти його, але ніхто не знав, що це за кит. Торфінн Карлсефні добре розбирався в китах, але й він не знав, що це за кит” [15, с. 120]. „Незабаром вони вдосталь припасли для себе хорошої їжі, тому що до берега прибило чудового

великого кита. Вони вирушили туди і розібрали його, так що в їжі у них не було нестачі” [15, с. 99]. В обох джерелах кит згадується під час експедиції Торфінна Карлсефні. Однак події, при цьому, розгортаються по-різному. Складена через півстоліття після „Саги про гренландців”, „Сага про Ейріка Рудого” відрізняється чітко вираженим християнським дидактичним підтекстом. Її автор намагався описати подорож вікінгів саме в духовному сенсі. Згідно з цим джерелом, поселенці у Вінланді зіткнулися з певними труднощами впродовж зимівлі: „Зима була сувора, а вони нічого не запасли влітку. З їжею стало погано, а рибна ловля і полювання не вдавалися” [15, с. 120]. Інцидент з китом у „Сазі про Ейріка Рудого” є алюзорним натяком на його сакральну таємничість і навіть магічну жахливість [53, с. 233]. Підтвердженням даної тези може слугувати наступний фрагмент джерела: „Кухарі наварили китового м’яса, але всі, хто його їв, захворіли” [15, с. 120]. „Тоді підійшов Торхалль Мисливець (син Гамла зі Східних фьордів) і сказав: „Ну що, хіба рудобородий [бог Тор] не виявився сильнішим за вашого Христа? Це я отримав за вірші, які склав про мого покровителя Тора. Він завжди мені допомагає. Коли люди почули це, жоден не став їсти китове м’ясо. Його скинули зі скелі й почали сподіватись на Божу милість. Незабаром трапилась нагода вирушити на рибну ловлю, і тоді у них стало вдосталь їжі” [15, с. 120-121].

Кит, якого прибило до берега і яким харчувалися супутники Торфіна Карлсефні, нагадує велику рибу, що викинулась на берег, яку спожив Святий Брендан зі своїми товаришами [10, с. 58]. Існує однак певна розбіжність у двох текстах: ніхто з учасників подорожі Торфіна Карлсефні не знав, яка це риба, включаючи самого керівника експедиції, котрий мав у цьому великий досвід. Після того, як було приготоване м’ясо цього кита, скандинави захворіли [15, с. 120]. В районі Ісландії та Гренландії, як і в гіпотетичному місці знаходження Вінланда (північно-східне узбережжя Америки) не зафіксовано фактів появи китів. Ф. Нансен вважає цю розповідь вигаданою [46, с. 344]. Великий кит у „Плаванні Брендана” змальовується як неймовірний монстр, з пащі якого вихоплювалось полум’я [10, с. 58] (*мал. 6*). На відміну

Мал. 6. Ірландські монахи розпалюють вогонь на спині кита, помилково вважаючи, що висадились на острові. Ілюстрація до „Плавання Святого Брендана”.

від скандинавів, ірландці без будь-яких наслідків харчувались китовим м'ясом. Якщо кит у „Сазі про Ейріка Рудого” – „дар” язичницького бога Тора (через що християни поплатились своїм здоров'ям), то у „Плаванні Брендана” – результат Божого промислу.

У подальшому переселенців охопили чвари й розбіжності у поглядах на власне майбутнє: Торхалль Мисливець волів пливати на північ – у пошуках „Виноградної країни”, а Карлсефні мав

намір вирушити на південь вздовж узбережжя і на схід. Після того як Мисливець вирушив у плавання, „здійнявся сильний шторм і його разом з товаришами віднесло вітром в Ірландію. Там їх побили й перетворили на рабів, і там Торхалль розлучився з життям” [15, с. 121]. Причиною цього, як вважає Т. Торфасон, була відсутність благочестивості та непримиренне ставлення затятого язичника Торхаля до християнства [56, с. 53]. Такий фінал, по-перше, для християнської читацької аудиторії є прикладом того, яка доля може спіткати закоренілого язичника [36, с. 58]; по-друге, на нашу думку, підтверджує той факт, що Вінланд у сагах архетипно виступає як земне втілення „Раю”, шлях до котрого закритий грішним язичникам.

(Далі буде)

Примітки:

*Можливо, автор „Історії Норвегії” виводить це слово від середньо-верхньо-німецького „Pfaffe” (священик). Ф. Йоунссон і П. Леманн вважають, що автор „Історії Норвегії” міг бути німцем, який жив в Норвегії [2, с. 160, прим. 80].

**Відомий скандинавіст А. Гуревич висловив припущення, що часте повторення таких характеристик колоністів Ісландії (могутні, багаті, родовиті люди які вели своє походження від херсірів, ярлів і конунгів) зумовлене прагненням першопоселенців надати більшої ваги в суспільстві, дещо облагородити своє походження, щоб довести іноземцям, що ісландці походять не від рабів чи злочинців [21, с. 214].

Джерела та література: 1. Гальфрид Монмутский. Жизнь Мерлина // Гальфрид Монмутский. История бриттов. Жизнь Мерлина. – М.: Наука, 1984. – С. 138-170; 2. История Норвегии // Не только саги...: ранняя история Норвегии в средневековых памятниках / Сост. и общ. ред. С. Ю. Агишев. – СПб.: Наука, 2017. – С. 109-178; 3. Книга о занятии земли // Тороп В. Норманны на Руси: В 4-х книгах. Книга 3. Ингвар Путешественник. – Быково: МОО „Императорское Русское историческое общество”, ООО „Киммерийский центр”, 2015. – С. 294-449; 4. Книга об исландцах // Тороп В. Норманны на Руси: В 4-х книгах. Книга 3. Ингвар Путешественник. – Быково: МОО „Императорское Русское историческое общество”, ООО „Киммерийский центр”, 2015. – С. 276-293; 5. Плавание Брана, сына Фебала // Ирландские саги. – М.-Л.: Academia, 1933. – С. 237-246; 6. Плавание клириков святого Колумбана

// Плавание святого Брендана. Средневековые предания о путешествиях, вечных странниках и появлении обитателей иных миров. – СПб.: Азбука-классика, 2002. – С. 143-159; 7. Плавание Майль-Дуйна // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Художественная литература, 1973. – С. 693-717; 8. Плавание О'Корра // Труды Русской антропологической школы. – 2013. Т. 13. – С. 300-319; 9. Плавание потомков Кору // Атлантика. Записки по исторической поэтике. Выпуск XIII. О чудесных островах в средневековой ирландской традиции. – М., 2016. – С. 134-147; 10. Плавание святого Брендана // Плавание святого Брендана. Средневековые предания о путешествиях, вечных странниках и появлении обитателей иных миров. – СПб.: Азбука-классика, 2002. – С. 31-78; 11. Плавание Снедгуса и Мак Риагла // Атлантика. Записки по исторической поэтике. Вып. XIII. О чудесных островах в средневековой ирландской традиции. – М.: Макс пресс, 2016. – С. 148-169; 12. Плавание Уа Корра / Предисл., пер. и коммент. Т. А. Михайловой, и А. М. Рудычевой // Атлантика. Записки по исторической поэтике. Выпуск XIII. О чудесных островах в средневековой ирландской традиции. – М.: Макс пресс, 2016. – С. 129-147; 13. Сага о гренландцах // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Художественная литература, 1973. – С. 87-104; 14. Сага об Олаве святом // Стурлуссон Снорри. Круг земной. – М.: Наука, 1980. – С. 167-378; 15. Сага об Эйрике Рыжем // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Издательство художественной литературы, 1973. – С. 105-127; 16. Сватовство к Этайн // Предания и мифы средневековой Ирландии. – М.: МГУ, 1991. – С. 60-74; 17. Байок Дж. Л. Исландия эпохи викингов. – М.: Астрель: CORPUS, 2012. – 912 с.; 18. Бирн Ф. Д. Короли и верховные правители Ирландии. – СПб.: Евразия, 2006. – 368 с.; 19. Бондаренко Г. В. Мифы и общество Древней Ирландии. – М.: Языки славянской культуры, 2015. – 476 с.; 20. Буайе Р. Средневековая Исландия. – М.: Вече, 2009. – 352 с.; 21. Гуревич А. Я. Колонизация Исландии // Ученые записки Калининского государственного пединститута им. М. И. Калинина. – 1963. – Т. 35. – С. 212-245; 22. Джонс Г. Викинги. Потомки Одина и Тора. – М.: Центрполиграф, 2007. – 445 с.; 23. Литовских Е. В. Женщины в формировании политической элиты древнеисландского общества: Ауд Глубокомудрая в „Книге о занятии земли” // Восточная Европа в древности и средневековье. Ранние государства Европы и Азии. Проблемы политогенеза. XXIII Чтения памяти члена-корреспондента АН СССР В. Т. Пашуто. Москва, 19-21 апреля 2011 г. – М., 2011. – С. 167-173; 24. Магидович И. П., Магидович В. И. Очерки по истории географических открытий. В 5-ти т. – М.: Просвещение, 1982. – Т. 1.

Географические открытия народов Древнего мира и средневековья (до плаваний Колумба). – 288 с.; **25.** Полякова С. В. Св. Брендан мореплавателю как homo viator ирландского средневековья // Феномен творческой личности в культуре: фатющенковские чтения. Материалы VII Международной научной конференции 28–29 октября 2016 г. Сб. ст. – Вып. 7. – М.: Международные отношения, 2017. – С. 171-186; **26.** Прокофьев Ф. Д. Peregrinatio в океане: аллегория и реальность в „Плавании Святого Брендана” // Одиссей. Человек в истории. 2009: Путешествие как историко-культурный феномен. – М.: Наука, 2010. – С. 24-42; **27.** Роллестон Т. Мифы, легенды и предания кельтов. – М.: Центрполиграф, 2004. – 349 с.; **28.** Стриннгольм А. Походы викингов. – М.: АСТ, 2002. – 736 с.; **29.** Хеннинг Р. Неведомые земли. – Т. II. – М.: Из-во иностр. лит-ры, 1960. – 516 с.; **30.** Херстейнсдоттир-Хёлтты А. Некоторые проблемы перевода исландских саг на русский язык: исторический обзор исландских саг в русских переводах и перевод топонимов саг на русский язык // Скандинавские чтения 2014 года: Этнографические и культурно-исторические аспекты. – СПб: МАЭ РАН, 2016. – С. 439-449; **31.** Шингурова Т. В. Пространственные представления средневековой Ирландии на основе текстов „плаваний” // Проблемы истории и культуры средневекового общества. Материалы XXXIII всероссийской конференции студентов, аспирантов и молодых ученых „Курбатовские чтения” (26-29 ноября 2013 года). – СПб: Свое издательство, 2015. – С. 414-420; **32.** Элиаде М. История веры и религиозных идей. Т. II. От Гаутамы Будды до триумфа христианства. – М.: Критерион, 2002. – 512 с.; **33.** Ahronson K. One North Atlantic Cave Settlement: Preliminary Archaeological and Environmental Investigations at Seljaland, Southern Iceland // Northern Studies. – 2003. – Vol. 37. – P. 36-70; **34.** Bergþórsson P. The Wineland millenium. Saga and evidence. – Reykjavík, 2000. – 306 p.; **35.** Butel P. The Atlantic. – London and New York: Routledge, 1999. – 330 p.; **36.** Cavaleri C. The Vínland Sagas as Propaganda for the Christian Church: Freydís and Gudríd as Paradigms for Eve and the Virgin Mary. Master Thesis in Nordic Viking and Medieval Studies Department of Linguistics and Scandinavian Studies Faculty of Humanities. University of Oslo, May 2008. – 75 p.; **37.** Doan J. E. The Voyage of St. Brendan: Celtic Otherworld Tale, Christian Apologia, or Medieval Travelog? // College of Arts, Humanities, and Social Sciences Faculty Articles. – 2000. – Vol. 83. – 2000. – P. 79-85; **38.** Gammeltoft P. Contact or conflict? What can we learn from the island-names of the Northern isles? // Scandinavia and Europe 800-1350: contact, conflict, and coexistence. Turnhout: Brepols Publishers, 2004. – P. 87-95; **39.** Herd K. The enchanted islands: a comparison of mythological

traditions from Ireland and Iceland. A pro gradu Thesis. Jyväskylän Yliopisto, 2008. – 124 p.; **40.** Höfig V. The legendary topography of the Viking settlement of Iceland // *Landscapes: the Journal of the International Centre for Landscape and Language*. – 2018. – Vol. 8 (1). [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ro.ecu.edu.au/landscapes/vol8/iss1/23/>; **41.** Howell G. Some pre-columbian discoveries of America. Read before the Albany Institute. June, 1893. – 25 p.; **42.** Jackson T. The Icelandic Communities in America: Cultural Backgrounds and Early Settlements // *Norwegian-American Studies*. – Vol. III [електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.naha.stolaf.edu/pubs/nas/volume03/vol3_09.htm; **43.** Jakobsson S. ‘Black men and malignant-looking’. The Place of the Indigenous Peoples of North America in the Icelandic World View // *Approaches to Vinland: A Conference on the Written and Archaeological Sources for the Norse Settlements in the North Atlantic*, edited by Andrew Wawn & Þórunn Sigurðardóttir. Reykjavík: Sigurður Nordal Institute, 2001. – P. 88-104; **44.** McCullough J. A. ‘Death in a Dread Place’: Belief, Practice, and Marginality in Norse Greenland, ca. 985-1450. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy At the University of Leicester, 2016. – xi+273 p.; **45.** Morris C. D. From Birsay to Brattahlíð: Recent Perspectives on Norse Christianity in Orkney, Shetland, and the North Atlantic Region // *Scandinavia and Europe 800-1350: Contact, Conflict and Coexistence / Editors: Adams J. & Holman K.* – Turnhout: Brepols, 2004. – P. 177-195; **46.** Nansen F. In northern mists: Arctic exploration in early times. – Vol. I. – London: W. Heinemann, 1911. – 384 p.; **47.** Pálsson H. *Vínland revisited // Northern Studies*. – 2000. – Vol. 35. – P. 11-38; **48.** Sayers W. Management of the Celtic Fact in *Landnámabók // Scandinavian Studies*. – 1994. – Vol. 66, No. 2. – P. 129-153; **49.** Sigurðsson G. Gaelic influence in Iceland: Historical and literary contacts. A survey of research. – Reykjavík: University of Iceland press, 2000. – 172 p.; **50.** Sigurðsson G. *The Medieval Icelandic Saga and Oral Tradition: A Discourse on Method*. – Cambridge, MA: Milman Parry Collection of Oral Literature, 2004. [електронний ресурс]. Режим доступу http://nrs.harvard.edu/urn-3:hul.ebook:CHS_SigurdssonG.The_Medieval_Icelandic_Saga_and_Oral_Tradition.2004; **51.** Storm G. *Studies on the Vineland voyages*. – Copenhagen, 1889. – 64 p.; **52.** Sveinsson E. Ól. *Celtic Elements in Icelandic Tradition // Béaloideas*. – 1957. – Iml. 25. – P. 3-24; **53.** Szabo V. E. *Monstrous Fishes and the Mead-Dark Sea. Whaling in the Medieval North Atlantic*. – Leiden – Boston: Briil, 2008. – 326 p.; **54.** *The Northmen, Columbus and Cabot. 985-1503. The voyages of the Northmen / Edited by Julius E. Olson. The voyages of Columbus and of John Cabot / Edited by Edward Gaylord Bourne*. – New York: Barnes & Noble, inc., 1906. – vi, 443 p.; **55.** *The Origins of the*

Icelanders [електронний ресурс]. Режим доступу: http://arnastofnun.is/page/the_origins_of_the_icelanders; **56.** Torfason T. The history of ancient Vinland. – New York: John G. Shea, 1891. – IX+83 p.; **57.** Ulf-Møller J. The Celtic Impact on the Church in Iceland and Greenland // The Fantastic in Old Norse/Icelandic Literature: Preprint Papers of the 13th International Saga Conference, Durham and York 6th-12th August 2006. – Durham: The Center of Medieval and Renaissance Studies, Durham University, 2006. – P. 978-987; **58.** Walsh A. Scandinavian relations with Ireland during the viking period. – Dublin: The Talbot press limited; London: T. Fisher unwin limited, 1922. – 82 p.; **59.** Westropp T. J. Brasil and the Legendary Islands of the North Atlantic: Their History and Fable. A contribution to the „Atlantis” problem // Proceedings of the Royal Irish Academy. Section C: Archaeology, Celtic Studies, History, Linguistics, Literature. – 1912/1913. – Vol. 30. – P. 223-260; **60.** With Pedersen C. M. Metamorphoses: a Comparative Study of Representations of Shape-Shifting in Old Norse and Medieval Irish Narrative Literature. Theses Master of Literature. – Maynooth University. Department of Sean Ghaeilge (Early Irish), 2015. – 122 p.; **61.** Wooding J. A Paradise for the extractive industries: European reports of land to the West from St. Brendan to the Newfoundland voyages // Parergon. – 1995. – Vol. 12. – P. 97-114.